

ВИВЧЕННЯ РОСІЙСЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ ІНОЗЕМНИМИ СТУДЕНТАМИ-ФІЛОЛОГАМИ

ОСТАПЕНКО С. П.

Національний фармацевтичний університет, Харків

Навчання фразеології – один із найцікавіших, але і досить складних аспектів в опануванні російської мови іноземними студентами філологічних спеціальностей. Мета даної статті – проаналізувати основні теоретичні положення, необхідні для вивчення фразеологічного матеріалу російської мови іноземними студентами-філологами.

Перш за все, іноземні студенти-філологи повинні знати, що фразеологія є своєрідною мовною універсалією: функціонування мови як комунікативного засобу не може не призвести до появи стійких словесних конструкцій, що широко вживаються у мовленні (байдуже якими шляхами це здійснюється – іманентним розвитком, за допомогою запозичень або через калькування).

Різницю між фразеологічними системами різних мов можливо встановити лише при їх порівняльному вивченні. Слід зауважити, що фразеологічні системи навіть найбільш близькоспоріднених мов повністю не збігаються.

Іноземні студенти-філологи повинні розуміти, що фразеологізація, як лінгвістичне явище, універсальна, оскільки фразеологізми притаманні всім мовам. Проте, кожна мова має властиві лише їй форми їхнього вираження. Пояснюється це тим, що фразеологізми, будучи роздільно оформленими мовними явищами, в порівнянні з одиницями нижчих рівнів – фонемою, морфемою, словом – мають більш складну лексико-граматичну й особливо смислову структуру, в утворенні якої значною мірою беруть участь екстралінгвістичні фактори. Ці фактори відіграють істотну роль у формуванні й розвитку фразеологічних єдностей, обумовлюють їх національний характер, «фразеологізм – мовний феномен, в якому особливо яскраво відображено національну своєрідність мови» [2, с. 34], що притаманно не лише окремо взятому феномену, а й фразеологічній системі мови в цілому .

Далі іноземні студенти повинні засвоїти, що фразеологізми – це такі лінгвістичні одиниці, які мають певний, тільки для них характерний набір диференційних ознак:

- 1) вони не створюються в процесі спілкування, а беруться з пам'яті;
- 2) для них характерна аналогічна окремим словами сталість у складі, структурі й семантиці.

Кожний фразеологізм у період свого становлення являє собою метафору, порівняння або частину прислів'я, крилатого вислову і фонетичним, та лексичним складом компонентів, синтаксичною моделлю їхньої сполучуваності відповідає нормам мови свого часу.

Викладач повинен донести до відома іноземної аудиторії, що, будучи спочатку своєрідними словосполученнями, через тривале вживання в

постійному лексичному оточенні метафори, порівняння, крилаті вирази фразеологізуються, набуваючи постійної предметної співвіднесеності. Слова, що входять до фразеологізмів, втрачають свій первинний зміст і семантичний зв'язок із відповідними словами вільного вживання. У результаті фразеологічні вирази набувають стійкості у складі компонентів і узагальнене значення, фразеологічну семантику, яка багато в чому відрізняється від семантики слів, що їх складають.

Слово може виступати в ролі самостійної пропозиції і, на відміну від фразеологізму, менш залежне від контексту. Фразеологізму поза контекстом не існує, оскільки основна функція фразеологізмів – оцінювати факти, явища, що містяться в контексті.

Серед фразеологічних зворотів сучасної російської мови виділяють:

- 1) російські фразеологічні звороти;
- 2) запозичені фразеологічні звороти;
- 3) фразеологічні кальки;
- 4) фразеологічні напівкальки.

Необхідно акцентувати увагу іноземних учнів на тому, що основну масу фразеологічних зворотів, що вживаються в сучасній російській мові, складають споконвічні російські стійкі словосполучення: *боятися як вогню*, *в один голос*, *шукай вітру в полі* та ін. Запозичені фразеологічні звороти, кальки і напівкальки значно менша частина російської фразеологічної системи. Багато з них прийшли з латинської, англійської та, особливо, французької мови: *à vol d'oiseau* (з пташиного польоту); *le jeu n'en vaut pas la chandelle* (гра не варта свічок); *tuer le temps* (вбити час); *à la belle étoile* (під відкритим небом); *brouiller les cartes* (змішувати карти) тощо. Деякі фразеологічні звороти вживаються як мовою оригіналу, так і в перекладі російською мовою, наприклад, *c'est la vie* (таке життя), проте їхня питома вага порівняно невелика.

Слід зазначити, що фразеологічні запозичення – це результат взаємовпливу і взаємозбагачення різних мов. Вони є важливим, хоча і не основним, джерелом поповнення фразеологічного запасу російської мови. Багато запозичених російських фразеологізмів інтернаціональні. Вони зустрічаються в більшості європейських мов і походять від одного джерела, не завжди відомого.

Саме вивчення іноземною аудиторією російських фразеологізмів, запозичених найчастіше з французької та англійської мов, становить найбільший інтерес і є найбільш продуктивним при вивченні іноземними студентами російської фразеології.

Важливо знати, що основним способом запозичення у сфері фразеології є калькування, тобто буквальний, послівний переклад іншомовного звороту, що призводить до утворення фразеологічних кальок. За словами Шарля Баллі, «ідіоматичні вирази ... переходять з однієї мови в іншу майже завжди у вигляді кальки» [1, с. 98].

Калькування може бути повним або частковим, що дозволяє виділяти повні фразеологічні кальки і фразеологічні напівкальки. У повних фразеологічних кальках послівному перекладу піддаються всі слова-компоненти іншомовного звороту, порівняймо російські фразеологізми *мати місце* (від франц. *avoir lieu*); *холодна війна* (від англ. *cold war*); *синя панчоха* (від англ. *blue stocking*) тощо.

Необхідно звернути увагу учнів на те, що окрім калькування, іншим джерелом запозичення фразеологічного фонду мови є запозичення фразеологізмів без перекладу. При цьому слід зазначити, що в порівнянні з калькуванням запозичення фразеологізмів без перекладу незрівнянно менш поширене. Наприклад, *à la guerre comme à la guerre, carte blanche, enfant terrible, bon ton, comme il faut, beau monde, à propos* (з французької мови).

До іноземної аудиторії слід донести той факт, що фразеологія

«конденсує весь складний комплекс культури і психології того чи іншого народу, неповторний спосіб його образного мислення» [1, с. 249]. Правильність цієї тези підтверджується тим, що для вираження одного і того ж поняття різні мови вдаються до різних образів. Проілюструємо це зіставленням французьких та російських фразеологізмів. Наприклад, значення «жорстоко помилитись» передається в російській мові фразеологізмом *потрапити пальцем у небо*, а у французькій – фразеологізмом *prendre des vessies pour des lanternes* (буквально «прийняти бульбашки за ліхтарі»). Для вираження думки про те, що не можна за зовнішністю судити про людину, в російській мові вживається стійке поєднання *з зустрічають по одягу, а проводжають по розуму*, а у французькій – *l'habit ne fait pas le moine* (буквально «ряса робить ченця») тощо. Тому більшість фразеологічних єдностей не перекладається дослівно, оскільки вони мають цілісне значення, а передаються іншими мовами за допомогою фразеологічних елементів, часто побудованих на інших образах. Але подібні еквіваленти є не завжди.

При вивченні фразеологізмів студентам завжди цікаво дізнатися причину виникнення того чи іншого усталеного виразу, обумовленого особливостями культури носіїв мови, що вивчається. Особливий інтерес викликає такий аспект вивчення фразеологічних єдностей, як пошук мовних паралелей. Найлегше запам'ятовуються фразеологізми, що повністю або майже повністю збігаються не тільки за значенням, а й за складовими словами. Наприклад, повністю збігаються такі російські та французькі фразеологічні єдності: *acheter le chat en poche* (купувати kota в мішку), *faire bonne mine à mauvais jeu* (робити хорошу міну при поганій грі), *il faut battre le fer pendant qu'il est chaud* (куй залізо поки гаряче), *à cheval donnée on ne regarde pas la bride* (дослівно у дарованого коня на вуздечку не дивляться), *à chaque oiseau son nid est beau* (дослівно кожному птахові своє гніздо гарне).

Вивчення фразеологічного матеріалу за шкалою «подібності-відмінності» відповідає методичному правилу: все, що подається в порівнянні,

засвоюється краще і запам'ятовується міцніше, а також попереджає неминучу при вивченні російської мови як іноземної інтерференцію.

Систематично організована робота з вивчення російських фразеологізмів поглиблює знання іноземних студентів про російську мову, збагачує їхнє мовлення, знайомить з російськими традиціями. Починати вивчення фразеологічних зворотів необхідно з перших кроків навчання російської мови як іноземної і продовжувати в подальшому, адже володіння фразеологією мови, що вивчається, - вершина володіння іноземною мовою.

Література:

1. Балли Ш. Французская стилистика. М., 1961. – С.98
2. Гак В.Г. Беседа о фразеологическом слове. – М., 1966.
3. Медведєв Ф.П. російська фразеологія Х.:Вища шк.,1977.-231с.
4. Назарян А.Г. Фразеология современного французского языка. – М.: Высш.шк., 1987. – 288 с.
5. Райзензон Л.И. Фразеология и страноведение // Бюллетень по фразеологии. – Самарканд, 1972. – №1. – С. 19.
6. Занглигер В.П. Русские фразеологизмы и их отбор для активного усвоения студентами-русистами болгарских вузов: Автореф.дис...д-ра пед.наук. София, 2005.